

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ЗА V КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по география и икономика в **пети** клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и придобиване на ключови компетентности, свързани с формиране на основите на географската култура у учениците за заобикалящото пространство на глобално и регионално ниво като част от тяхната обща култура. Основната цел е учениците да намерят смисъл от наученото и да открият приложението му в нови и непознати ежедневни ситуации. От тях не се изисква безцелно запаметяване на данни и факти, а опознаване на същността на географията като наука и на подходите и средствата за намиране и използване на географското знание за личностна, професионална и социална реализация.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

Области на компетентности	Знания, умения, отношения
Планетата Земя	<p>Характеризира Земята като планета.</p> <p>Дава примери за взаимодействието между обвивките на Земята и влиянието на формата и движенията на Земята върху природата и живота на човека.</p>
География на природата	<p>Обяснява особеностите на релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност, животински свят и връзките между тях.</p> <p>Описва и разпознава природните зони на Земята.</p> <p>Определя значението на природата като среда за живот и условие за труд.</p> <p>Обяснява необходимостта от опазване на природната среда.</p>

<p>География на обществото и стопанството</p>	<p>Характеризира населението на света по основни демографски показатели. Описва основните форми на заселване в света. Назовава и описва основни проблеми на населението и селищата. Познава политическата карта на света и нейните промени, назовава някои международни организации. Знае същността на стопанството; назовава и групира основни стопански дейности.</p>
<p>География на континентите и страните</p>	<p>Определя какво изучава географията и описва важни открития за опознаването на света и развитието на географското познание. Характеризира географското положение и границите на Африка и на избрани страни в Африка. Характеризира особеностите на природата на Африка. Характеризира политическата карта, населението, стопанството в Африка и в избрани страни (Египет и РЮА).</p>
<p>Географска информация</p>	<p>Използва различни начини за ориентиране в природата. Разпознава и използва елементи на географската карта и глобус. Разпознава видове географски карти и основни начини за картографиране. Използва географска информация от различни източници. Изразява мнение за географски проблем(и) на базата на подбрана географска информация. Представя географска информация в карта, текст, различни графични изображения или чрез информационни технологии.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
<p>Географията – древна и съвременна наука</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Познава предмета и значението на географията. • Описва откритията на Христофор Колумб, Вашку да Гама и Фернандо Магелан. • Нанася на контурна карта маршрутите на мореплавателите. 	<p>Велики географски открития</p>

<p>Географска информация</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Дава примери за използване на географията в своя живот. • Разбира понятието хоризонт. • Познава основни начини за ориентиране – по Слънцето, по карта и по местни признаци. • Знае какво е географска карта и глобус. • Ориентира се по карта. • Работи с елементите на географската карта – чете условни знаци и мащаб, определя местоположение на обект спрямо главните паралели и Гринуичкия меридиан. • Разпознава видове географски карти и начини за картографиране – на количествения фон, на качествения фон, на линиите на движение. 	<p>мащаб, градусна мрежа географска ширина географска дължина общогеографска карта тематична карта</p>
<p>Планетата Земя</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Знае мястото на Земята в Слънчевата система и нейната форма. • Обяснява движенията на Земята около оста ѝ и около Слънцето и последиците от тях. • Дава примери за влиянието на формата и движенията на Земята върху природата и върху живота на човека. • Описва строежа на Земята – вътрешните обвивки (ядро, мантия, земна кора) и външните обвивки (литосфера, хидросфера, атмосфера, педосфера, биосфера). • Дава пример за взаимодействието между обвивките на Земята. • Изработва схема на вътрешния строеж и външните обвивки на Земята. • Знае какво е континент, океан и брегова форма. • Знае за формирането на съвременните континенти. • Посочва на карта континентите, океаните и брегови форми. • Сравнява континентите и океаните по географско 	<p>земна ос</p> <p>бряг провлак проток остров залив</p>

	<p>положение, по площ и по брегова линия.</p> <ul style="list-style-type: none"> Нанася върху контурна карта (вкл. в дигитален формат) континентите, океаните и брегови форми. 	
<p>География на природата</p>	<ul style="list-style-type: none"> Знае какво е релеф. Описва особеностите на релефа – образуване, скали, форми (планина, хълм, плато, низина, равнина, долина, котловина). Разпознава и описва форми на релефа, като използва различни източници на географска информация. Знае какво е време и климат. Познава факторите и елементите на климата. Свързва изменението на климата с географска ширина и надморска височина. Знае особеностите на основни климатични пояси – екваториален, тропичен, умерен, полярен и на планинската климатична област. Знае основни характеристики на водата в Световния океан (температура, соленост, движения – вълни и океански и морски течения). Обяснява особеностите на водите на сушата. Чете хидрограма. Знае какво е почва, основни почвени типове (латеритни, пустинни, черноземни, кафяви горски) и тяхното разпространение и значение. Описва особеностите на растителния и животинския свят – основни видове, разпространение и значение. Обяснява изменението на почви, растителност и животински свят по географска ширина и по надморска височина. Определя какво е природна зона. Описва основните природни зони (на влажните 	<p>вътрешни земни сили външни земни сили надморска височина</p> <p>въздушни маси температура валежи, вятър</p> <p>вълни океански течения</p> <p>речна система, устие пълноводие на реките маловодие на реките водосборен басейн подземни води, ледник</p>

	<p>екваториални гори, на тропичните пустини, на горите в умерения пояс, на полярните пустини) по съществени признаци. *</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разпознава природна зона по текст или изображение. • Проследява по карта измененията на природните зони. • Представя информация за природните зони в различни форми, вкл. и чрез информационни технологии. <ul style="list-style-type: none"> • Определя значението на релефа, климата, Световния океан и водите на сушата, почвите, растителния и животинския свят. • Познава правилата за поведение при земетресение, наводнение. • Осъзнава необходимостта от опазване на Световния океан, водите на сушата почвите, растителния и животинския свят. 	
<p>География на обществото и стопанството</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Знае броя, гъстотата и разпределението на населението на Земята. • Описва населението на Земята по външни белези. • Определя разпространението на основни религии – християнство, ислям, будизъм. • Дава примери за взаимно уважение и търпимост между хората. • Съставя кратък географски текст по ключови думи или съпътстващи въпроси за населението на Земята. • Определя какво е селище и особеностите на видовете селища – град, село. • Обяснява как са се образували селищата. • Познава основни проблеми на селищата – замърсеност, пренаселеност, обезлюдяване, транспортни проблеми. • Определя какво е държава. • Групира държавите по географско положение, площ, брой на населението и форма на управление (република, монархия). 	<p>миграция</p> <p>политическа карта</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Назовава някои международни организации (ООН, ЕС, НАТО). • Определя какво е стопанство. • Познава природните и обществените фактори за развитието на стопанството. • Назовава основни стопански дейности – добиващи, обработващи, обслужващи. • Работи със стълбчеста диаграма. 	<p>земеделие</p>
<p>География на континентите и страните. Африка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Определя географското положение, големината и границите на Африка. • Описва бреговете на Африка по карта. • Разбира ролята на Вашку да Гама и Дейвид Ливингстън за откриването и изследването на континента. • Характеризира релефа на Африка. • Познава характерни за Африка полезни изкопаеми и териториалното им разпространение. • Обяснява факторите и елементите на климата в Африка. • Знае посоката на пасатите. • Характеризира климатичните пояси и планинската климатична област в Африка по съществени признаци. * • Характеризира водите на Африка – главен вододел, отточни и безотточни области, използване и опазване. • Характеризира изучавана река в Африка по съществени признаци. * • Характеризира природните зони: зона на екваториалните гори, зона на тропичните пустини, зона на саваната, зона на твърдолистните вечнозелени гори и храсти и планинската област в Африка по съществени признаци. * • Съставя маршрут за мислено пътешествие из природните зони на Африка. 	<p>субекваториален пояс, субтропичен пояс</p> <p>делта естуар</p> <p>червенокафяви почви оазис</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Характеризира населението на Африка – брой, разпределение, външни белези, бит и култура. • Коментира типични проблеми на населението – бедност и неграмотност. • Характеризира съвременното стопанство на Африка. • Обяснява териториалното разпределение на основни стопански дейности. • Нанася върху контурна карта (вкл. в дигитален формат) изучаваните климатични пояси на Африка, названия на изучаваните географски обекти, както и държавите от съвременната политическа карта на Африка. • Характеризира страните Египет и РЮА. * • Представа в различни форми (вкл. чрез информационни технологии) маршрут за мислено пътешествие из изучена държава в Африка. 	<p>местно население преселено население колония</p>
--	---	---

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

За нови знания	47%
За практически дейности, упражнения и екскурзии	25%
За обобщение	10%
За преговор	4%
За контрол и оценка (за входно и изходно ниво и за контролни работи)	14%

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет география и икономика в V клас е определеният годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план.

Допълнителни уточнения за конкретния учебен предмет география и икономика

- При изучаването на **Африка** учениците следва да изучат географските обекти: Гибралтарски проток, Суецки канал, Средиземно море, Червено море, Гвинейски залив, о. Мадагаскар, Сахара, Заирска котловина, Етиопска планинска земя, Килиманджаро, Атласки планини, Драконови планини, реки – Нил, Конго, Нигер, Замбези, езера – Виктория, Танганика, Чад и водопада Виктория. По своя преценка учителят може съобразно интересите на учениците да въведе и приложи и други единични понятия и факти, с които да представи по-пълна географска картина, без това да довежда до възпроизвеждането на определенията им.
- Към всяка от темите на учениците се поставят задачи за съставяне на кратък географски текст – писмен и/или устен, по ключови думи или с помощта на съпътстващи въпроси, а при изучаване на континентите – и за съставяне на отговор на географски въпрос, което развива умение за работа с различни източници, за формулиране на научна теза и за защитата ѝ с подходящи аргументи и примери.
- В подбора на ситуации за представяне на изучаваните теми и проблеми и на задачите за прилагане на наученото следва да преобладават ситуации от практиката и решаване на житейски казуси.
- При реализация на програмата спазването на последователността на темите е задължително.
- Разпределението на съдържанието в подтеми се прави по преценка на този, който използва учебната програма, и в зависимост от целта – от автори на учебници при разработване на отделни урочни статии или от учители при планиране и реализиране на отделния учебен час, като учителят може да прецени различно от предложеното в учебника разпределение на съдържанието в подтеми.
- Необходимо условие за постигане на целите на обучението по география и икономика в V клас е провеждането на учебни екскурзии. По време на екскурзиите на учениците трябва да се даде възможност: да наблюдават природни обекти, процеси и явления; да се ориентират по карта; да правят измервания; да демонстрират умения за разумно поведение сред природата; да опазват природата.

* Съществени признаци за характеристика на:

климатичен пояс/област – териториален обхват на пояса/областта; фактори, определящи формирането на пояса/областта; характеристика на климатичните елементи на пояса/областта (температури, ветрове, валежи); значението на климатичния пояс/областта за живота и трудовата дейност на хората.

река – изворната територия и устие на реката; периоди на пълноводие и маловодие (определяне, вкл. и чрез хидрограма);

значението на водите на реката за трудовата дейност на хората.

природна зона/природна област – териториален обхват, релеф, климат, води, почви, растителност, животински свят, значение на природната зона/област за живота и трудовата дейност на хората.

страна – географското положение и граници; особености на природната среда, население, форма на управление и стопанство; столица и главни градове (посочва на карта/назовава)

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки (от устни, от писмени, от практически изпитвания)	40%
Оценки от контролни работи	30%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по проекти и др.)	30%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности
Компетентности в областта на българския език	Назоваване, определяне, описване, обясняване, характеризиране на географски и икономически обекти, процеси и явления; посочване на примери; изказване на обобщени изводи. Съставяне в устна и/или писмена форма на текст кратък отговор на географски въпрос и текст на мислено пътешествие. Изразяване на мнение по географски въпроси и защита на лична позиция. Търсене, извличане, подбиране, обобщаване и представяне на информация от различни по формат текстове (непрекъснат – писмена реч, организирана в изречения, структурирани в абзаци; прекъснат – таблица, графика, диаграма, списък,

	изображение и др.; смесен – комбинация от прекъснат и непрекъснат текст), включително и дигитални, за изпълнение на определени географски задачи.
Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите	Познаване на основни понятия, закономерности, процеси и явления. Четене на географска карта, хидрограма, стълбчеста диаграма. Сравняване, разпознаване, разграничаване, групиране, определяне на значението, характеризиране на географски и стопански обекти, процеси и явления, обобщаване, даване на отговори, основани на доказателства. Изразяване на мнение по географски въпроси. Изработване на схеми, таблици, карти, табла и др.; нанасяне на маршрути върху контурна карта. Ориентиране с помощта на карта; наблюдаване на природни обекти и явления.
Дигитална компетентност	Използване на информационни технологии за търсене, събиране, представяне и обмен на информация.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене. Използване на информация от различни източници. Работа с елементите на учебника и с речник. Съставяне на кратък план.
Социални и граждански компетентности	Изразяване на мнение по географски въпроси; познаване на правила за разумно поведение в различни житейски ситуации и по време на природно бедствие (земетресение, наводнение). Посочване на примери за търпимост и взаимно уважение между хората.
Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт	Разбиране на необходимостта от опазване на околната среда.

Ключови компетентности	Междупредметни връзки
<p>Компетентности в областта на българския език</p>	<p>Български език и литература: Използва знания и развива умения за работа с различни видове текст, както и умения за създаване на: описание по въображение, къс повествователен текст по зададена фабула, направени в устна или писмена форма, според осъществяването на целта – изготвяне на разширен план, съобщение и съчинение, текст-описание, отговор на географски въпрос или въпрос, свързан с житейски проблем или проблеми на природната среда. Използва знания и развива умения за работа с терминологичен речник. Чрез цялото обучение се развива техниката на четене и писмената култура на учениците. Използваните понятия обогатяват и езиковата им култура.</p>
<p>Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите</p>	<p>Математика: Математическата компетентност включва в различни степени възможностите да се използват математически методи на мислене (логическо и пространствено мислене), което спомага за използването на пространствени ориентири при работата с модели, схеми и диаграми. Познават и прилагат мерните единици за дължина и за ъгъл.</p> <p>Човекът и природата: Основните компетентности в природните науки са свързани със знанията за движенията на небесните тела в Слънчевата система; топлинните процеси и явления; агрегатното състояние на веществата; въздуха (състав, значение, замърсяване); природните води, кръговрата на водата. Обяснява: преходи между състоянията на телата, температурната аномалия на водата; физичните и химичните свойства на веществата, значението и приложението на веществата и химичните реакции. Аргументира и илюстрира с примери взаимовръзката природа – човек.</p> <p>Човекът и обществото: Използва географската карта и глобуса като източници на знания. Посочва връзката между особеностите на природната среда и трудовата дейност на хората.</p> <p>Технологии и предприемачество: Познава мащаб. Разбира значението на природните дадености за производството на стоки и услуги. Използва въведени понятия: термометър, температурна скала, скица, източници на енергия.</p> <p>История и цивилизации: Развива умения за ориентиране по картата и за работа с различни видове карти. Развива способности за чертаене (и разчитане) на графика.</p>

Дигитална компетентност	<u>Компютърно моделиране и информационни технологии:</u> Изпълнява задачи, свързани с търсенето, намирането и обработката на информация по определени теми в глобалната мрежа. Изготвя мултимедийни презентации по зададена тема. Изготвя отговори на географски въпроси, доклади и съобщения, като използва текстообработващи програми.
Умения за учене	<u>Български език и литература и ИКТ:</u> Развива основни умения като езикова и дигитална грамотност. <u>Човекът и обществото:</u> Използва въведените понятия: глобус, условни знаци, посоки на света, континент, равнина, низина, планина, река, езеро, море, полезни изкопаеми, крайбрежие, религия, Библия, християнство, ислям, Конституция, република, ЕС.
Социални и граждански компетентности	<u>Литература, история и цивилизации:</u> Изгражда разбиране за кодексите на поведение, общоприети в различните общества и среди, както и за това по какъв начин националната културна идентичност взаимодейства с европейската идентичност. Разбира значението на равенството, сигурността и толерантността в обществения живот на страната. Формира нагласи за съжителство на хора от различни религиозни и културни общности. Изгражда умения за работа в екип.
Инициативност и предприемчивост	<u>Литература:</u> Изгражда отношение към инициативността, активността, независимостта и новаторството в личния и обществения живот. <u>Технологии и предприемачество:</u> Познава и разграничава производството, търговията и услугите като основни стопански дейности. Класифицира видовете стоки и услуги по определени признаци. Разбира ограничеността на природните дадености като основен стопански проблем. Използва въведените понятия: търговия, стока, услуга, производство, производител, потребител, текстилни изделия, хранителни изделия.
Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт	<u>Човекът и природата:</u> Разбира многообразието и неповторимостта на природната среда. Осъзнава необходимостта от опазването и съхраняването на биоразнообразието. <u>Човекът и обществото:</u> Използва въведените понятия: национален парк, природен парк, резерват, природна забележителност, защитена местност.